

varit ca 24 cm × 18 cm. Runorna ha varit ca 12 cm höga. Runslingan har följt stenens kanter. I ristningsytans mitt har funnits ett stavkors. A innehåller inskriftens början och B en del av dess fortsättning.

Inskrift (enligt B 1048 resp. Vistrands teckning):

A : **rakr** : **lakpi** : **stin** : **yfir** : **þiuk** : **s** ...
 1 5 10 15 20

B ... **n** : **s[i]**₂₅**n** : **s** ...

Rekk lagði stein yfir Þiokk, s(u)n sinn ...

Reck lade stenen över Tjock, sin son ...

Till läsningen: Runan 2 **a** har dubbelsidig bst, 6 **a** enkelsidig. I inskriften förekomma eljest inga runformer ur det fullständigt stungna alfabetet: **n** har dubbelsidig bst, **t** har två bistavar, **r** är öppet, **s** har normal form.

1–4 **rakr** återger troligen namnet *Rekk*, känt från Jämtland genom några belägg. Hos Lind anföres *Rekk* som *dverga heiti*. I Danmark är *rek* tidigast belagt som binamn på en myntmästare i Lund, **porkil** : **rek**, **poukil** : **r(e)k** (L. Jacobsen och E. Moltke: *Danmarks Runeindskrifter*, 1942, sp. 575). Runmynten kunna dateras till tiden 1065–1075 (aa sp. 556). Från Danmark kännes också en *Rech* 1249, och *Rek* antages även ingå i ortnamnet *Rextorp*, nu Regstrup. — 18–21 **þiuk** är ack. av ett mansnamn *Þiokk*, som ej synes vara belagt tidigare som självständigt personnamn. På ett av de i det gotländska Dunefyndet ingående föremålen läses namnet **þioki**, nom. (S. Söderberg: *Om några nyfunna gotländska runinskrifter i Öfversigt af Filologiska sällskapet i Lund förhandlingar* 1881–1888 s. 12, *Lunds universitets årsskrift* 25, 1888–1889).

Genom runornas form, som helt överensstämmer med den danska runradens, och inskriftens formulering, av vilken det framgår, att stenen varit en liggande häll av samma typ som Eskilstunakistornas lockhällar, visar Sm 79 sitt samband med denna monumentgrupp och härrör sannolikt från 1000-talets senare hälft.

80. Sävsjö. Vallsjö stomhemman. Nu vid Vallsjö herrgård.

Pl. 61.

Litteratur: B 1047, L 1237. J. Peringskiöld: *Monumenta* 8 bl. 24; B. A. Ennes: *F m 61* (hs i KB); J. Forsander: *Anteckningar rörande Småland* (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.) 4; G. O. Hyltén-Cavallius: *Anteckningar* (ATA); P. Wieselgren: *Samlingar till Ny Smålands beskrifning* (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.), *Ny Smålands beskrifning* 3 (1846) s. 250; J. E. Lagergren: *Handlingar om Småland*, M 104: 14 (hs i KB) s. 103; C. F. Nordenskiöld: *Jönköpings läns minnesmärken* (ATA) 15 Westra härad, upptecknade år 1885, s. 42, tr. i *NSmMedd* 6 (1922) s. 26; E. Ihrfors: *Smolandia sacra* (ATA) 2 s. 348; A. Friberg: *Anteckningar* (NSmArk); O. v. Friesen, *anteckningar* (NSmArk), jfr *NSmMedd* 6 (1922) s. 26 not; C. Claeson: *Fornminnesinventering* 1934 (ATA); *Skrivelser till Riksantikvarien från Sävsjöortens fornminnes- och hembygdsförening* den 7/8 1936 och från konservator G. Olson den 17/11 1938 angående stenens flyttning (ATA); O. Zachrisson: *Brev till E. Lönnberg* den 4/11 1939 (NSmArk); *Vetlandatidningen* den 10/11 1939; R. Kinander i *NSmMedd* 20–21 (1947) s. 67.

Äldre avbildningar: U. Christofferson: teckning i Peringskiölds *Monumenta* och B 1047; P. Vistrand: teckning den 28/7 1881 (ATA och NSmArk); Nordenskiöld: teckning 1885 i o.a. hs s. 43; Friberg: foto den 28/6 1905 (NSmArk), 1917 (ATA); v. Friesen: fotos den 29/7 1917 (NSmArk); O. Källström: fotos (NSmArk); Claeson: fotos 1934 (ATA); G. Olson: fotos 1938 (ATA); fotos 1939 (ATA); H. Faith-Ell: foto i *NSmMedd* 20–21 (1947) s. 67.

Stenen har numera sin plats på Vallsjö herrgårds mark i den s.k. Festängen ca 5 m SV om vägen Sävsjö–Vetlanda och ca 40 m NV om den punkt, där vägen från Grimsholmen stöter intill stora landsvägen. Detta är emellertid ej dess ursprungliga plats.

Träsnittet i *Bautil* har överskriften »Välsjö Sockn I Skogsmark». Ennes säger i *F m 61* refererande till M. Hesslén 1827: »Localen oviss. Lärer stå vid någon bro eller vad ...» Senare har tillagts med hänvisning till samme sagesman: »fins ej mera.» Nordenskiöld har vid sin undersökning 1885 fått utförligare upplysningar:

»Förestående runsten säges ursprungligen stått invid en 'Kaflingebro' mellan runkärret (söder om torp Björkelund under Wallsjö) och slätterkärret, Alljutra kalladt, och hörande till stommen.»

Nordenskölds beskrivning gör det möjligt att återfinna det ställe, där stenen ursprungligen restes. Platsen ligger utmed den väg, som från Wallsjö stomhemman (»Wallsjö» S om järnvägen på generalstabskartan bl. 27) går söderut, ungefär 400 m S om torpet Björkelund (utsatt på kartan utan namn, numera rivet) och 200 m N om soldattorpet (GT på kartan, också rivet). Det av Nordensköld omnämnda Runnkärret ligger Ö, Alljutarn SV om bron. Den gamla kavelbron över bäcken är sedan 1940 ersatt med en stenbro. På ömse sidor om bron är en stenlagd väg.

Från dess plats vid den bro, som inskriften handlar om, tog man senare stenen för att använda den till farstubro i en gård i Wallsjö by. Ennes, som från M. Hesslén fått skiftande notiser i denna fråga, lämnade vid olika tillfällen, har även den ovan s. 199 citerade uppgiften, att den ena av de båda runstenarna B 1047 och 1048 skall ha använts till »fastesten, eller stugutröskel ... i Wallsjö Storegård».

De flesta upplysningarna hos Ennes från M. Hesslén äro från 1820-talet. Senast vid denna tid hade alltså flyttningen skett. Hos Wieselgren (*Ny Smålands beskrifning* 3, 1846) läses: »Som förstugubro i Wallsjö Södregård qwarligger, alla K. placater till trots, och afnötes till sin inskrift Runstenen n. 1237 i Lilj R. U. (Baut.n. 1047).»

Nordensköld fortsätter sin berättelse: »Den flyttades till en bondgård (Wallsjö Söderg.) såsom förstugubro, sattes sedermera, då bondgården refs och hela byn förvandlades till Herrgård, såsom vägmärke vid forna gamla vägen, där den ännu [dvs. 1885] står.» Det skall enligt Friberg ha varit på 1850-talet, som den fick en värdigare plats i det den då »af löjtn. Fagerberg flyttades till slutningen s. om Sigfridskällan ... Den lär ha hittats i ett kärr, enligt uppgift runkärret, s. om gården, således senare än den tjenade till trappsten.» Den sist nämnda uppgiften beror på missförstånd.

År 1938 flyttades stenen till sin nuvarande plats genom Riksantikvarieämbetets försorg.

Stenen är 133 cm hög, 76 cm bred vid basen. Runorna äro intill 14 cm höga. Toppen är avslagen, varigenom några runor skadats, andra helt fallit bort. Inskriftens sista ord **sin** hör också till det, som nu fattas. Som synes av träsnittet i *Bautil* ha stora stycken, utan inskrift, slagits av utmed stenens högra kant. Dess form har ursprungligen varit mycket oregelbunden.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 1047):

: uesti : auk : iuar : auk : su[lfa:] brupr : þrir : karpu : bru : pasi : auk : satu : stein : þana :
1 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55
eftir : þialfa : faþur : [sin]
60 65 70 75

Véseti ok Ívarr (el. Jóarr) ok *Sylfa, bróðr þrir, gerðu brú þessa ok settu stein þenna eptir Þíalfa, faður sinn.

Väsäte och Ivar (el. Joar) och Sylva, tre bröder, gjorde denna bro och satte denna sten till minne av Tjälve, sin fader.

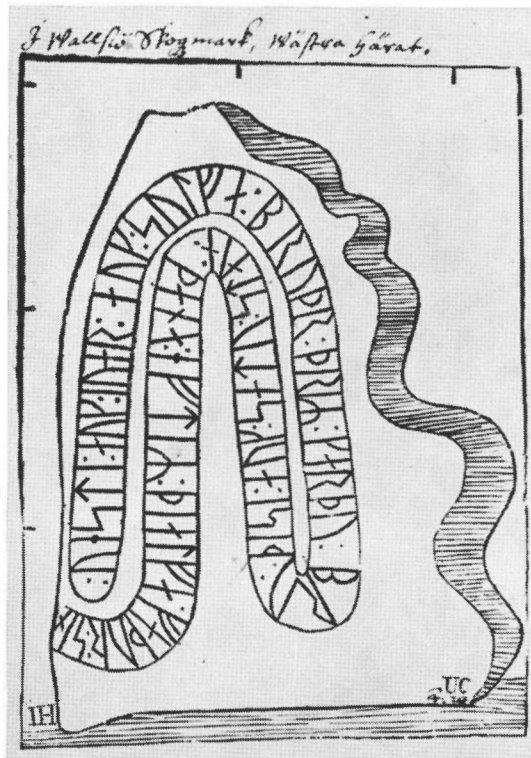

Fig. 43. Sm 80. Sävsjö. Wallsjö stomhemman. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 1047).

Till läsningen: I *Bautil* äro runorna 16–21 **sulfa:b**, av vilka **fa:** nu äro försvunna; av 17–18 **ul** liksom av 21 **b** synes nedre delen. De bevarade resterna bestyrka helt runtexten i *Bautil*. Runan 23 är **u**. En punkt finns, men den är liten och har en skrovlig botten. Christofferson, Vistrand och Friberg läsa **u**, Nordensköld och v. Friesen **y**. Runan 39 **a** läses av v. Friesen och Friberg **a**, av Christofferson och Vistrand **i**, av Nordensköld **e**. Vistrand läser hela ordet **pisa**. Runan 42, som av sammanhanget att döma bör vara **a**, framträder på stenen som **i**; ytan på båda sidor om huvudstaven visar inga spår av någon bistav. Christofferson läser här **a** liksom Vistrand och Nordensköld; v. Friesen och Friberg ha antytt en fragmentarisk bst till höger om hst. Runan 51 **e** är i *Bautil* **a**, i alla andra läsningar **e**. Runan 55 **a** läses av Nordensköld **e**.

1–5 **uesti**, *Véseti*, rsv. *Væsti* av ett äldre *Væsæti*, en sidoform till *Visæti*. *Væ-* är den förled man kan vänta i Småland. Fördelningen mellan *Vi-* och *Væ-* på Svealand jämte Östergötland å ena sidan och det övriga Götaland å den andra var dock ej genomförd i rsv. tid (se s. 139). På Sö 91 läses **uasati**. Namnet är känt genom ett 15-tal rsv. exempel, av vilka sju hänföra sig till en av de kända uppländska runristarna. I runinskrifterna växla trestaviga och tvåstaviga former, i diplomerna, där enl. Lundgren o. Brate sex bärare av detta namn påträffas, har detta alltid tvåstavig form. Om utvecklingen *Væsæti* > *Væsti* se E. Wessén: *Svensk språkhistoria* 1 (5 uppl. 1958) § 70. Det förekommer talrikt i Danmark, där *Westi* framstår som en övervägande östdansk form, medan *Wisti* är mera utbredd på västdanskt område (Knudsen o. Kristensen). Västnordiskt *Véseti*. Det engelska *Wesete* är lån från Skandinavien enligt E. Björkman (*Nordische Personen-namen in England*, 1910, s. 175).

9–12 **iuar** är *Ívarr* eller *Ióarr*, vilket kan ej avgöras. Namnet är känt genom fåtaliga exempel i runinskrifterna; i diplomerna finnas åtskilliga exempel på såväl *Ivar* som *Ioar*. I Danmark hör *Iwar* till de vanligare namnen, av *Ioar* finnas enstaka exempel. Även på västnordiskt område är *Ívarr* vanligare än *Ióarr*. — 16–20 **sulfa** är nom. av ett mansnamn, som är känt genom enstaka exempel från runinskrifterna: U 476, Ög 46, Sö 53, DR 229 (**sylfa**). Såsom framgår av den konsekventa stavningen med **f**, är det ej samma namn som det fsv. *Salvi*, isl. *Sölvi*. (Angående växlande uppfattningar i denna fråga se Knudsen o. Kristensen sp. 1334, E. Wessén i *Upplands runinskrifter* 2, 1946, s. 295.) — 63–68 **pialfa** är ack. av namnet *Píálfi*, ganska vanligt i såväl runinskrifter som senare svenska källor. Ett annat småländskt exempel är **pialfa** ack. Sm 149. Det är sällsynt både i Danmark och på västnordiskt område.

Vallsjö sn, se Sävsjö.

Sm 78–80.

81. Vrigstads gamla kyrka.

Litteratur: H. Hildebrand: Vrigstads kyrka i Småland (i Svenska konstminnen från medeltiden och renässansen h. 5, 1887).

Äldre avbildning: teckning 1865 i ATA, återgiven i Hildebrands aa h. 5 blad 4 nr 13.

Vrigstads gamla kyrka, som revs 1865, innehöll två runminnesmärken, dels en inskrift på en av kyrkans väggar, dels en klocka med runinskrift. Kyrkan blev beskriven genom Vitterhetsakademiens försorg. Därom meddelar Hildebrand l.c.: »Vrigstads kyrka har blifvit af C. G. Brunius beskrifven (C. G. Brunius: *Konstanteckningar under en resa år 1849*, 1851, s. 616) och sedan rifningen hade börjats, på k. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens bekostnad, genom hennes artist C. F. Lindberg aftecknad.» Andra bilder ha enl. Hildebrand utförts av O. Sörling.

Runinskriften på väggen är »aftecknad af en person, hvilken ej hade nödig bekantskap med runorna». Denna inskrift är anbragt på ett cirkelformigt band, som omger ett en face tecknat ansikte. Om dess plats meddelas endast, att den »förekomm målad å ena väggen». Måttsuppgifter saknas.